



Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Çabalar

Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir BİLEN

Erzincan Üniversitesi, MYO

Özet

Kayıt dışı ekonomi, devletin bilgisi dışında gerçekleşen ekonomik faaliyetlerdir. Kayıt dışı ekonomi, yakın dönemde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde ciddi bir toplumsal sorun olarak kendisini hissettirmektedir.

Kayıt dışı ekonomi, kamu finansman dengesinde meydana getirdiği olumsuzluğun yanı sıra yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getiren vatandaşlar aleyhine haksız bir rekabet ve ticaret ortamı oluşturmaktadır. Bu nedenle kayıt dışılık ile ilgili mücadelenin çok yönlü yapılması kaçınılmazdır.

Kayıt dışı olgusu çok tartışılan, pek de başarılı olunamayan bir konudur. Çalışmanın amacı kayıt dışı ekonominin; tanımını, nedenlerini, etkilerini irdelerek ve Basel II, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı gibi düzenlemelerin kayıt dışısını önlemeye yönelik katkılarının genel değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kayıt dışı ekonomi, kayıt dışısını önlemeye yönelik çabalar, Basel II, Türk Ticaret Kanunu tasarısı.

Abstract (Unregistered Economy and Efforts to Prevent the Unregistered Economy)

Unregistered economy is the economic activities which happening without the information of the government. Unregistered economy has been showing itself as a serious social problem both in the developed and in the developing countries recently.

Unregistered economy has been causing negativity on the public financial balance, in addition to this; it has been causing an unjust competition and trade environment against the citizens who have performed their obligations completely in time. For this reason, it is inevitable to struggle against the unregistered activities in several ways.

The unregistered fact is the most discussed and the least succeeded subject. The aim of this study is to do a general evaluation of the arrangements such as Basel II and Turkish Trade Law Proposal related with the contributions to prevent the unregistered activities by studying the definition, reasons and effects of the unregistered economy carefully.

Key Words: Unregistered economy, efforts to prevent the unregistered activities, Basel II, Turkish Trade Law proposal.

1. Giriş

Kayıt dışı ekonomi bütün ülkelerde en temel ekonomik problemlerinden birisini oluşturmaktadır. Özellikle belge düzeninin ve kontrol mekanizmasının yeterince gelişmemiş olan ülkelerde, kayıt dışı ekonomi toplam ekonomi içerisinde önemli bir oranı oluşturmaktadır.

Kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü tam olarak hesaplamak, tanım gereği

mümkün değildir. Bundan ötürü ülkemizde kayıt dışı ekonominin boyutu konusunda farklı yorumların ve değerlendirmelerin yapıldığı gözlenmektedir. Ancak, değişik yöntemler kullanılarak kayıt dışı ekonominin boyutu tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Kayıt dışı ekonomi kavramı ana başlık olarak ele alındığında bu genel kavramın birinci ve en ağırlıklı alt başlığının kayıt dışı istihdam olduğu görülmektedir.

Kayıt dışı ekonomi konusundaki ilk araştırma, ABD'nin II. Dünya Savaşı yıllarındaki beyan edilmeyen gelirlerini parasal yöntemler ile tahmin etmeye çalışmış olan Cagan tarafından yapılmıştır (Cagan, 1958, 303). Ülkemizde ise konuya ilişkin çalışma 1994 yılında Osman ALTUĞ tarafından "Kayıt dışı Ekonomi" isimli zengin içerikli kitabı ile ele alınmıştır. Bu bağlamda 11-15 Mayıs 2006 tarihlerinde 21. Türkiye Maliye Sempozyumu'nda ve 15.06.2006 tarihinde Vergi Konseyince Kayıt Dışı ile Mücadele Şurası'nda da kayıt dışılık ele alınmıştır. Kayıt dışı ekonomi alanında yapılan çalışmalar ve toplantılar son yıllarda yoğunluk kazanmasına karşın, sorun çözümlenememiş ve olumlu bir sonuç alınamamıştır.

1960'lardan günümüze uzanan literatürde, kayıt dışı ekonominin sebebi olarak; vergi ve benzeri yükümlülükler ile devletin düzenleyici işlemleri ve bunların getirdiği yük üzerine vurgu yapılmış ve dikkatler bu noktada yoğunlaştırılmıştır. Son dönem çalışmalarda ise vergi sisteminin adaleti, karmaşıklığı, vergi ahlakı, yolsuzluk gibi unsurların da kayıt dışı ekonomi ile ilişkisi ve kayıt dışı ekonomiyi genişletici etkisi üzerinde durulduğu gözlenmektedir. Ayrıca ekonomik gelişmişlik düzeyi, konjonktürel durum, ekonomik istikrarsızlıklar, gelir bölüşümü, üretimin organizasyonu, işletme büyüklüğü gibi diğer ekonomik faktörlerle, psiko-sosyal faktörlerin etkisinden de bahsedildiği görülmektedir (Yılmaz, 2006, 46).

Türkiye'de kayıt dışılığın boyutları ve nedenlerinin net olarak ortaya konulması gerekir. Değişik yöntemler kullanılarak yapılan tahminler göstermektedir ki, ülkemizdeki kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ciddi boyutlara ulaşmıştır. Söz konusu olguya ilişkin ampirik verilerin karşılaştırmalı analizi sorunun korkunç boyutlarda olduğunu göstermektedir. 1980 yılında yüzde 36 olan kayıt dışı ekonominin hacmi, 1990 yılında yüzde 97 ve 2004 yılında yüzde 110'a ulaşmıştır (Yılmaz, 2006, 3). Son iki yıl da ise ülkemizde kayıt dışı ekonominin tüm ekonomiye oranı yüzde 50 düzeyindedir (Tuncer, 2006, 15). Çalışma Bakanlığı, Türkiye'deki kayıt dışı

ekonominin, GSMH'nin yüzde 50'sinden fazla olduğunu bildirdi¹.

Siyasiler de kayıt dışı ekonomiyle mücadele istek ve kararlılığı olmadıkça, kararlılık orta ve uzun vadede devam etmedikçe kayıt dışı ekonomi ile mücadelede başarılı olmak mümkün değildir.

2. Kayıt Dışı Tanımı ve Nedenleri

Kayıt dışı ekonominin iktisadi, mali, siyasi, hukuki, ahlaki, sosyolojik, tarihsel, kültürel boyutları vardır. Bu nedenle kayıtsız işlemlerin mali portresini net olarak çıkarmak mümkün değildir. İşletmeler büyüdükçe genellikle kayıt düzeni gerçeğe uygun şekilde düzenlenmektedir. KOBİ'ler de belge düzeni yerleşmediğinden kayıt dışı işlemler daha fazla gözlenmektedir (Sarılı, 2002, 144).

2.1. Kayıt Dışının Tanımı

Kayıt dışı ekonomi tanımı üzerinde tam bir fikir birliği olmadığından literatürde pek çok farklı tanım yapıldığı görülmektedir. Kayıt dışı ekonomi, farklı ekonomilerde farklı biçimlerde ortaya çıkmakta ve niteliklerine göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu güne kadar otuzaya yakın farklı terim kayıt dışısını ifade etmek için kullanılmıştır.

Kayıt dışı ile ilgili yapılan tanımların bir kaç şöyledir:

- ✓ Kayıt dışı ekonomi geniş ve dar anlamda olmak üzere iki farklı kapsamda ele alınması mümkündür. Geniş anlamda kayıt dışı ekonomi, yasal olduğu kadar yasadışı (uyuşturucu ticareti, kadın ticareti, silah kaçakçılığı, kumar ve fuhuş gibi) faaliyetleri içerirken dar anlamda kayıt dışı ekonomi yasal, ama belgeye bağlanmamış iktisadi faaliyetleri içine almaktadır (Işık ve Acar, 2003, 117).
- ✓ Kayıt dışı vergiden kaçınma veya vergi kaçırma olarak kamu gelirlerindeki azalmayı ifade eden bir

¹ KADİM Projesinin Uygulanmasına Yönelik 04.10.2006 Tarih ve 26309 Sayılı Başbakanlık Genelgesi Resmi Gazete'de Yayımlanmıştır

kavramdır. Diğer bir deyişle kayıt dışılık; vergi kaçırma güdüsüyle vergi idaresinin alanının dışına çıkarılan tüm faaliyetleridir (Meriç, 2002, 54).

- ✓ Kayıt dışı ekonomi, kayıtlarda gözükmeyen, ölçülemeyen, vergilendiril(e)meyen yasal ya da yasadışı gelir yaratıcı ekonomik faaliyetler şeklinde tanımlanabilir (Akburak ve Tahtakılıç, 2003, 18).
- ✓ Vergisel anlamda kayıt dışı ekonomi vergi kaçırma veya vergiden kaçınma güdüsü ile vergi idaresinin bilgi alanı dışında bırakılmış faaliyetlerin bütünüdür (Altuğ, 1994, 15).

Kayıt dışı ekonomi ile ilgili yapılan tanımların ortak özelliği; gelir elde edenlerin, elde ettikleri gerçek gelirlerinin bir kısmını veya tamamını kayda geçiriyor ve bu gelirlerden ödemesi gereken daha az vergi ödüyor veya hiç vergi ödemiyor olmalarıdır (Sarılı, 2002, 33). Tanımlardaki farklılık önemli ölçüde kayıt dışının çeşitli bilim dallarının inceleme alanına girecek şekilde çok boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır.

2.2. Kayıt Dışının Nedenleri

Genel olarak gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışı ekonominin boyutu gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksektir. Kayıt dışı ile ilgili 30 ülkede yapılan bir araştırma sonucu göstermiştir ki ekonomik bağımsızlık, tam serbest piyasa koşulları ve yüksek ahlaki norm ile kayıt dışılık arasında ters bir ilişki vardır (Richardson, 2006, 150).

Kayıt dışı ekonominin en önemli nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (www.alomaliye.com/Ekim_06/kadim.htm):

- ✓ **Mali ve ekonomik nedenler;** enflasyon, gelir dağılımının dengesizliği ve yoksulluk, vergi yapısı ve vergi oranlarının yüksekliği, defter tutma hadleri,
- ✓ **Hukuki nedenler;** yasaların basit ve açık olmaması, sık sık değişikliğe uğraması, cezaların caydırıcı olmaması, takip edilemeyen kamu alacakları, hukuki boşluklar, istisna

ve muafiyetler ve vatandaşların yasalara güveninin azalması,

- ✓ **İdari nedenler;** vergi idaresinin organik yapısı, teknik yapı, personel yapısı ve denetim mekanizmasının etkinsizliği,
- ✓ **Sosyal nedenler;** vergi ahlakı, mükellef psikolojisi ve tarihsel nedenlerdir.

3. Kayıt Dışı Ekonominin Etkileri

Kayıt dışı ekonomi, ekonomik, mali, sosyal ve siyasal alanda pek çok etki doğurmaktadır. Kayıt dışı ekonominin etkileri temel olarak olumsuz karakter göstermesine karşın bir kısım olumlu yanlarının olduğu da kabul edilir.

3.1. Kayıt Dışı Ekonominin Olumsuz Etkileri

Kapsamı geniş olan kayıt dışılık, kayıt dışı oranında ekonomik faaliyetlerden devletin haberi olmaması nedeniyle yapılan istatistiki verilerin güvenliğini azaltmaktadır (Şeker, 2006, 122). Kayıt dışı ekonominin istatistiki anlamdaki olumsuz etkisi ise ülkenin refah düzeyi, istihdam, cari açık, fiyatlar genel seviyesi ve gelir dağılımı konularındaki verilerin doğru saptanmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, verilerin eksik ve hatalı olarak oluşmasına ve bu veriler temel alınarak oluşturulacak sosyal ve ekonomik politikaların uygulamada başarısız olmasına veya istenmeyen sonuçlar doğurmasına neden olmaktadır.

Vergi sisteminde ortaya çıkan bu kaçak nedeniyle, bir yandan vergilendirmede adalet ilkelerinden sapılırken, öte yandan devlet, kayıt dışıdan almadığı veya alamadığı vergiler yerine borçlanmak zorunda kalmaktadır (Seviğ, 18.04.2006). Kayıt dışı ekonominin varlığı toplumda devlet otoritesine olan güvenin azalmasına, hukuka ve adalet sistemine olan inancın da zedelenmesine yol açmaktadır. Kayıtlı faaliyette bulunanlar ekonomideki yaygın kayıt dışılığı gördüğünde sisteme olan güvenlerini kaybetmekte ve kayıt dışılığa yönelmektedirler. Kayıt dışı faaliyette bulunanlar ilişkilerini yasal düzenlemeler

dışında yürütmekte, bunun sonucunda da toplumda hukuk düzeninin yerini yer-altı ilişkileri almakta, toplumda suç ve suçlu sayısı giderek artmaktadır.

Vergi ve kayıt dışılık birbirini besleyen ve güçlendiren süreçlerdir. Vergi, sistemi kayıt dışına iterken, kayıt dışı kesimlerin genişlemesi de vergilerin ağırlaşmasına yol açmaktadır. Kayıt dışı alanların genişlemesi vergi tabanını daralttığından dolayı, gerekli vergi gelirlerine ulaşabilmek için vergi oranları artırılır. Bu süreç, kayıt dışılık ile birlikte yüksek vergi oranlarının ve sonuçta da, daha büyük kayıt dışı alanların oluşmasına neden olur.

Öte yandan kayıt dışı istihdam üzerinden haksız rekabet gücü elde ediliyor. Bu durumda kayıtlı sektör de kayıt dışına kaymaya teşvik ediliyor. Bu açıdan kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması, hem sosyal adalet ve sosyal güvenlik hem de rekabetin kurallı hale gelmesi için zorunludur.

3.2. Kayıt Dışı Ekonominin Olumlu Etkileri

Bazı ekonomistler kayıt dışı ekonominin, gelişmekte olan ülkelerde bir kısım olumlu etkileri olduğunu söylemektedir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin olumlu etkileri arasında; istihdama olan katkısı, atıl faktörlerin üretime yönlendirmesi, düşük fiyatla mal arzına olanak vermesi, katılımcılarına daha fazla özgürlük, çalışma saatlerinde esneklik, çalışma koşullarında esneklik ve sağladığı bağımsızlık sayılabilir.

Bugüne kadar kamuoyunda pek gündeme gelmeyen bu olumlu etkiler siyasi otoriteleri kayıt dışılığa karşı tedbir almada sıkıntıya sokmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinde yapılan araştırmalarda, yerel hükümetlerin kayıt dışılığın olumlu yönleri üzerinde durdukları bu nedenle de mücadelede pek istekli olmadıkları tespit edilmiştir. Zira kayıt dışı ekonomi küçük ve orta gelir grubuna sağladığı vergisel avantajlar ile yatırımlara finansal destek sağlarken, tüketimin artması suretiyle yatırım mallarına olan talebi de artırmakta ve ülkede hem

kalkınmanın hem de istihdamın artmasına katkı sağlamaktadır. TÜSİAD tarafından yaptırılan bir araştırmada, imalat sektörünün yüzde 10'luk bir bölümünün kayıt altına alınması ile birlikte yaklaşık 50 ile 300 bin arasında çalışanın işsiz kalabileceği tahmini yapılmıştır (Bağdınlı, 2006). İstihdam boyutu kayıt dışı ekonomi ile mücadeledeki en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır.

4. Kayıt Dışını Önlemeye Yönelik Çabalar

Kayıt dışı ekonomi ile mücadele ekonomi ve siyasi bağımsızlık, demokrasi ve sosyal barışımızın devamı açısından ivedilikle yerine getirilmesi gereken bir sorumluluktur (Arıkan, Mali Çözüm, 2006, 18). Çalışmada kayıt dışını önlemeye yönelik tüm faktörleri açıklamak çalışmanın kapsamını çok genişleteceğinden sadece birkaç düzenlemenin kayıt dışını önleyici yönleri kısaca incelenecektir.

4.1. Kayıt Dışını Önlemeye Yönelik Çalışmalara Genel Bakış

Kayıt dışını önlemeye yönelik genel çabalar ulusal ve uluslararası çabalar şeklinde ikiye ayrılabilir. Ulusal ve uluslararası ticari yaşamda yapılan önemli düzenlemeler dolaylı ve ya direkt olarak kayıt dışını azaltmakta önemli rol oynamaktadır. Ancak ulusal düzenlemeler uluslararası düzenlemeler çerçevesinde ve genellikle uluslararası düzenlemelerin adaptasyonu şeklinde düzenlenmektedir.

Kayıt dışını ortaya çıkaran veya boyutlarını genişleten faktörler ortadan kaldırılabildiği takdirde kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmış olacaktır. Kayıt dışı ekonominin kısa dönemde genişlemesini önleyecek, orta ve uzun vade de hacminin daraltılmasına yönelik önlemleri ortaya koymayı gerekir.

Kayıt dışı ekonominin önlenmesi veya daha gerçekçi bir ifadeyle azaltılması konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşlerin çıkış noktası çoğunlukla vergi sistemidir. Yani çözümü vergi sisteminde yapılacak olan değişikliklerde aramaktadır. Oysa tek başına vergi

sisteminde yapılacak değişikliklerle kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması mümkün değildir. Çünkü kayıt dışı ekonomi ülkenin tüm ekonomik alt yapısı ile ilgili bir olgudur. Dolayısıyla tüm ekonomik yapıyı ilgilendiren ticaret, icra iflas, ihale kanunu, özelleştirme mevzuatı, imar iskan mevzuatı gibi konularda da değişiklikler yapmak gerekmektedir.

Ülkemizde kayıt dışı ekonominin boyutları giderek artmasına karşın, kayıt dışını önlemeye yönelik çalışmalar ve alınan önlemler yetersiz kalmaktadır. Kayıt dışı ekonomiyi yaratan nedenleri incelerken olayı sadece vergisel açıdan değerlendirmek doğru değildir. Çünkü kayıt dışı ekonomiyi tetikleyen etkenlerin başında gelir yaratan faaliyetlerin izlenemez olması gelmektedir. Gelir yaratıcı faaliyetlerin izlenebilmesi için parasal faaliyetlerin izlenebilir olması gerekir (Seviğ, 05.06.2006).

Kayıt dışılığı önlemede en etkin yöntem, bir takvim yılı içerisinde yaşam standardındaki değişikliğin ve servetindeki net artışın hangi gelir kaynakları ile karşılandığını belirleyebilecek bir yöntemin uygulamaya konulmasıdır. Kayıt dışılığın önüne geçilebilmesi için her şeyden önce mükelleflerin yaşamını mali açıdan nasıl sağladığını izleyebilecek bir sistemin oluşturulması artık kaçınılmaz hale gelmiştir (Seviğ, 05.06.2006).

Türkiye’de kayıt dışı ekonominin artmasının temel nedenlerinden birisi de globalleşmedir. Kayıt dışı ekonomi, yakın dönemde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde ciddi bir toplumsal sorun olarak kendisini hissettirmektedir. Kayıt dışı ekonominin geniş kapsamlı ve birbirinden değişik alanları etkiliyor olması, kolay anlaşılmasını engellemiş, çok sayıda faktörün etkisi ile henüz hiçbir devlette tam bir çözüm getirilememiştir (Yılmaz, 2006, 5).

Sanayileşmiş ülkelerin çoğu yirmi ya da otuz yıl öncesine göre daha fazla vergi toplayabilmekle birlikte, dikkatli biçimde bakıldığında kayıt dışılık ülkelerin vergi sistemlerinin temelini ciddi biçimde kemirdikleri gözlenmektedir (Tanzi, 2001, 34).

Kayıt dışı ekonominin sıfır olduğu ülke yoktur. Bu nedenle kayıt dışı ekonomi ile

mücadelede hedefin kayıt dışı ekonomiyi tamamen yok etmek yerine gelişmiş ülkeler seviyesine indirmek şeklinde belirlenmesi daha gerçekçi olacaktır. Avrupa Birliği ülkelerinde GSMH’nin ortalama %10’u büyüklüğünde kayıt dışı ekonomi gözlenmektedir (Yılmaz, 2006, 169). Son birkaç yıl içinde küresel ve ulusal boyuta ekonomik yaşamın köşe taşlarını oluşturan temel düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemelerin kayıt dışı ekonomi ile mücadele konusunda da olumlu katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

Küresel boyuta kayıt dışını önlemeye katkısı olan düzenlemelerin başında Sabranes-Oxley Yasası, Yeni 8. AB Direktifi, Basel II, Uluslararası Muhasebe Standartları, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Uluslararası Denetim Standartları gibi düzenlemeler gelmektedir. Yine Türkiye de kayıt dışını önlemeye yönelik çabalar, değiştirilen Vergi Usul Kanunu ve Kurumlar Vergisi, Türk Ticaret Kanun Tasarısı, web tabanlı muhasebe programları, bilgisayarlı muhasebe programlarında standart, elektronik muhasebe, elektronik denetim, E-Beyanname gibi düzenlemelerdir. E-beyanname uygulaması hem mükellefler açısından önemli bir tasarruf, hem de vergi dairesi açısından daha verimli işlere zaman ayırabilme bakımından önemli katkı sağlamaktadır.

Bu düzenlemelere ilave olarak Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP 2) ile tüm vergi daireleri bilgisayar altyapısına kavuşturularak ileri dönemlerde kayıt dışı ile mücadelede yapılacak çalışmalara alt yapı oluşturacak bir ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde oluşturulan Veri Ambarı Projesi ile tüm verilerin bilgisayar ortamında toplanması ve bu verilerden hareketle kayıt dışı alanların vergilendirilmesi ve verginin tabana yayılması amaçlanmıştır. Veri ambarı sistemi ile artık vergi incelemelerine ilişkin mükellef seçimleri merkezi olarak ve daha sağlıklı bir şekilde yapılabilmektedir. Böylece vergi incelemeleri sonucunda kayıp kaçağa yönelik daha verimli sonuçlar alınabilmektedir.

Vergi denetim olasılığının yüksekliği ve mükellef tarafından bu oranın yüksek

algılanması kayıt dışı kararını engelleyici bir araç olarak denetimi önemli kılmaktadır (Karabacak, 2005, 134). Ülkemizin ekonomik sorunlarının ana kaynağı kısa vadeli ve dışa bağımlı borç yüküdür. Borca bağımlılık ancak borca alternatif gelir kaynaklarının ekonomiye kazandırılması ile yok edilebilir. Bunun yolu ise kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılmasıdır (Arıkan, Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Uygulamalarındaki Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileriniz, 2006, 13).

Kayıt dışı istihdamı önlemeye katkısı olacak bir yapılanma da Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunudur. SGKK ile Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur tek bir çatı altında birleştiğinde ortak veri tabanı sayesinde sosyal güvenlik sisteminin tamamı ile ilgili güvenilir veri toplanacaktır. Bu sayede Sosyal Güvenlik Kurumu'nun zamanında ve doğru sosyal güvenlik politikaları üretebilme yeteneği artacaktır. Bu durum denetim ve kontrollerin etkinliğini de artırarak prim ödemede ve kayıt dışı istihdamdaki kayıp ve kaçakları azaltacaktır.

4.2. Para ve Mal Akışının İzlenmesi

Ekonomide mal ve para hareketi olmak üzere karşılıklı iki yönlü bir akım vardır. Gelişmemiş ülkelerde finans sektörü gelişmemiş ve ekonomi nakit hareketlerine bağımlı olduğu için mal hareketlerine dayalı bir vergi incelemesi öne çıkar. Gelişmiş ülkelerde para hareketleri büyük çoğunlukla bankalar üzerinden yapılır ve bu hareketler banka sisteminde iz bırakır. Oysa mal hareketleri iz bırakmaz; bu hareketleri anında tespit etmediğiniz zaman, sonradan tespiti mümkün değildir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde kayıt dışıyla savaşında para hareketlerini izlemek daha etkili bir yöntemdir. Ülkemizde son yıllarda para hareketlerini izlemek suretiyle kayıt dışı faaliyetleri ve kazançları ortaya çıkarmaya yönelik çabalar gözlenmektedir. Kişilerin varlıklarındaki artışların nedeni ve kaynaklarının izlenmesinin yanında parasal hareketlerin izlenmesiyle de kayıt dışılığında belli bir azalma olacaktır.

Kayıt dışı ekonomiyi yaratan nedenleri incelerken olayı sadece vergisel açıdan

değerlendirmek doğru değildir. Çünkü kayıt dışı ekonomiyi tetikleyen etkenlerin başında gelir yaratan faaliyetlerin izlenemez olması gelmektedir. Gelir yaratıcı faaliyetlerin izlenebilmesi için parasal faaliyetlerin izlenebilir hale getirilmesi gerekir. Bu nedenlerle özellikle gelişmiş ülkelerde parasal hareketlerin ayırt edilmeksizin mali sektörde faaliyet gösteren kuruluşlardan geçirilmesi öngörülmüş bulunmaktadır (Seviğ, 05.06.2006).

Ülkemizde kayıt dışını kayıt altına almak için nakit ödeme yerine harcamaların banka kartı veya kredi kartı kullanılarak işlemlerin banka hesabına geçirilmesi gerekir (Kızılot ve Çomaklı, 2004, 24). Ayrıca ülkemizde kayıt dışılığın önlenmesi için öncelikle kişilerin nakit para taşımalarına ve peşin ödemelerine de belli bir limit konulmalıdır.

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 257. maddesinin birinci fıkrasının 2 numaralı bendi ile Maliye Bakanlığı'na "Mükelleflere muameleleri ile ilgili tahsilat ve ödemelerinin banka, finans kurumları veya posta idaresince düzenlenen belgelerle tevsik etmeleri zorunluluğunu getirme ve zorunluluğun kapsamını ve uygulamaya ilişkin usul ve esaslarını belirleme yetkisi" verilmiştir. Bu çerçevede 8.000,00 YTL'yi aşan tahsilat ve ödemelerin banka ve özel finans kurumları aracılığıyla yapılacak ve bu kurumlarca düzenlenen dekont ve hesap bildirim cetvelleri tevsik edilecektir². Bu düzenleme ile kayıt dışı ekonomiyle mücadele yöntemlerinden birisini hayata geçirmiş oldu. Düzenlemenin amacına ulaşması için mükelleflerin işlemlerini bu çerçevede yapmaları ve 8.000,00 YTL olan tevsik zorunluluğu miktarının da düşürülmesi gerekir (Tunçağul, 2006, 133).

4.3. Basel II

Basel II ile bankalarda etkin risk yönetimi, denetimi ve piyasa disiplini geliştirmek sermaye yeterliği ölçümlerinin

² Bu tutar 320 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği'nde 5 milyar TL olarak belirlenmiştir. 323 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği'nde 10 milyar TL'ye yükseltilmiştir. 332 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile 1 Mayıs 2004 tarihinden geçerli olmak üzere 8 milyar TL olarak belirtilmiştir.

etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam bir bankacılık oluşturmak amaçlanmıştır. Bu sistemin temel özelliği bankalardan kredi kullanan firmaların risklerine ve verecekleri teminata göre kredi faizlerinin belirlenecek olmasıdır. Bankalar kredi verecekleri müşterilerin bilançolarında borç oranı, likidite oranı, karlılık oranlarına baktıkları gibi; kurumsallaşma, yönetim yapısı, şeffaflık, piyasa durumu, ilgili sektör ve yasal yapıya da detaylı bakacaklardır. Kısaca Basel II finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuş bir düzenlemedir³. Bu düzenleme kayıt dışı ekonomiyi, otomatik olarak kayıt altına alacaktır (Kaya, 2006).

Basel II Standartlarıyla şeffaflık büyük önem kazanmıştır. Basel II Kriterlerindeki şeffaflık işletmelerin yüksek kredi notu alabilmesi ve bu sayede düşük kredi maliyeti ile kredi kullanabilmeleri için gerekli tüm bilgileri bağımsız derecelendirme kuruluşlarına ve bankalara zamanında doğru bir biçimde sunmaları gerekir. Oysa ülkemizdeki işletmelerin büyük çoğunluğu farklı amaçlar için farklı finansal tablolar hazırlamakta ve bu işlemlerinde büyük oranda kayıt dışı faaliyetler gerçekleştirmektedir (Ata ve Uğurlu, 2006, 391). Basel II bilanço şeffaflığını sağlayacak ve kayıt dışının azalması yönünde bir teşvik mekanizması oluşturacaktır (Doyrangöl ve Saltoğlu, 2006, 364.)

Basel II çerçevesinde işletmelerin uluslararası kabul görmüş standartlarda güvenilir mali tabloların hazırlanması hem daha kolay finansman bulma hem de fiyatlama avantajlarından yararlanması faaliyetlerini kayıt içine almalarını zorunlu kılmaktadır. Basel II kriterleri, Avrupa Birliği ve G-10 ülkelerde 2007 yılında yürürlüğe girdi. Türkiye de ise 2008 yılında yürürlüğe girecek olan Basel II kriterleri, kayıt dışı ekonomi ile mücadelenin baş aktörü olacaktır (Karabıyık ve Abnar, 2006, 48).

4.4. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ticari hayata çağdaş açılımlar ve çözümler getire-

ceği öngörülmektedir. Tasarının özünde bağımsız denetim ve şeffaflık vardır. Şeffaf olmanın her türlü problemlerin çözülebileceği gibi kayıt dışını da önlemenin temel şartıdır. Ticaret Kanunu vaktinde değişseydi bu ülkede bankacılık krizi olmazdı. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Ticari İşletme konusunu düzenleyen birinci kitabında yer alması öngörülen bazı düzenlemeler kayıt dışılık olgusunun denetim altına alınması açısından ayrı bir önem arz etmektedir (Seviğ, 02.05.2006). Hazırlanan tasarıda kayıt dışını önlemek için öngörülen hükümlerden bir kaçışunlardır:

- ✓ Küçük şirketlerde denetimi en az 2 yeminli mali müşavir ya da serbest muhasebeci yerine getirecek,
- ✓ Basit usul kayıt sistemi kaldırılacak,
- ✓ Murakıplık sisteminin yerine bütün sermaye şirketleri için bağımsız denetime geçilecek,
- ✓ Her şirketin kendisiyle ilgili lehte ve aleyhte tüm bilgileri yayınlacağı web sitesi zorunluluğu getirilirken, buna uyulmaması halinde hapis cezası öngörüülecek,
- ✓ Uluslararası muhasebe standartlarına göre finansal tablolar çıkarılma zorunluluğu getirilecek,
- ✓ Şirketler, bağımsız uluslararası denetçilere açılacak,
- ✓ Şirket kurmak veya sermaye artırmak vaadiyle para toplanabilmesi için SPK' dan izin alınacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 66'ncı maddesi ile her tacirin bundan böyle kayıtlarını bilanço esasına göre tutması öngörülmektedir. Bu açıdan "Tacir ticari faaliyetlerinin başında ve her faaliyet döneminin sonunda varlık ve borçlarının tutarlarının ilişkisini gösteren finansal tabloyu (açılış bilançosu ve yıl sonu bilançosu) çıkarmak zorundadır. Tacir ayrıca gelir tablosunu hazırlamakla yükümlüdür.

Bilanço ile gelir tablosu hazırlanmasında Türkiye muhasebe standartlarına uygun davranılması gerekmektedir. Bilanço ile gelir tablosu yıl sonu finansal tablolarını oluşturacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere tacir olmanın yükümlülüğü

³ Ayrıntılı bilgi için bkz:
www.bis.org/about/profile/pdf,
www.bddk.org.tr/turkce/basel.htm.

ve sorumluluğu ticari faaliyete başlamadan önce yapacağı envanter ile başlamaktadır. Bu tasarı ülkemizde güvenilir mali tabloların üretilmesine ortam hazırlayacak, fiktif işlem olgusunu ortadan kaldıracak, dolayısıyla kayıt dışı işlemlerin azalmasına neden olabilecektir (Seviğ, 02.05.2006).

5. Vergilendirme Usulleri ve Kayıt Dışılık

1983-1999 yılları arası uzunca bir dönem gerçek usulün yanı sıra götürü usule göre de kazanç tespit edilmiş ve gerçek usule tabi olanların % 50'si kadar götürü usule tabi mükellef olmuştur (Yılmaz, 2006, 79). Götürü usulde vergilendirilen mükellefler gerçek kazançları üzerinden vergiye tabi olmadıklarından, zorunlu tutulmasına karşın satın aldıkları mal ve hizmetler karşılığında belge almak için çaba göstermemeleri kayıt dışı ekonomiyi beslemiştir (Özkan, 2007, 134).

Basit usul ile götürü usulü arasındaki temel fark basit usulde mükellef defter tutmamakla birlikte beyanname vermeleri zorunlu; yani belge düzenleme mecburiyetleri bulunmaktadır. Götürü usulü vergilendirmede beyanname vermesi gerekmediğinden belge düzeninin yerleşmesine büyük engel olmaktadır (Gümüş, 2005, 143).

Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması, belge düzeninin yerleştirilmesi ve vergilendirmede gerçek kazancın tespitinin amaçlanması sebebiyle yapılan değişiklikler götürü usulde ticari kazanç tespiti yöntemi tamamen kaldırılmakta ve yerine belirli şartları taşıyan mükelleflerin ticari kazançlarının basit usulde tespit edilmesi yöntemi getirilmektedir (Baş ve Akay, 1998, 20).

4369 Sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile götürü usulü kaldırılarak basit usul esası getirilmiştir. Basit usulde vergilendirilen mükellefler, defter tutma dışında gerçek usulde vergilendirilen mükelleflerin tabi olduğu bütün koşullara uymak zorundadır. Bu nedenle götürü usulde basit usule geçişin amacı, belge düzeninin yaygınlaştırılması ve kayıt dışını belli ölçüde kayıt altına alınmasıdır.

Ülkemizde kayıt dışı ekonominin azaltılması için alınan tedbirlerden biri olarak, 4369 Sayılı Kanunla gerçekleştirilen

düzenlemelerle Gelir Vergisi Kanununda gelirin tanımının yeniden yapılmasıdır. Gelire kazanç ve iratlar tabiri ilave edilerek geniş bir gelir tarifi yapılmıştır. Böylece vergiye tabi olmayan unsurlar azaltılmıştır (Baş ve Akay, 1998, 20).

Ancak 4369 sayılı Kanunla getirilen kayıt dışılığı önlemeyle ilgili maddeler ekonomik durgunluğa neden olması bahanesiyle kaldırılmıştır. Ekonomide kayıt dışı sektörün genişlemesine olanak tanınmıştır.

Belge ve kayıt düzenini bozan basit usulden vergilendirme, vergi sistemimizde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak zamanla basit usulde vergilendirme düzenleme amacından uzaklaşmış sistemin kendisi kayıt dışının kaynağı olmuştur. Bu nedenle Türk Ticaret Kanun Tasarısı basit usulde vergilendirmeyi kaldırmaktadır (Md. 66).

Basit usule tabi olanların az vergi ödemesinden daha önemlisi, vergi sistemimize zarar vermesi; kayıt ve belge düzenini tehdit ederek, kayıt dışı ekonomiye hizmet etmesidir. Kayıt ve belge düzeninin mutlaka yerleştirilmesi şarttır. Kayıt ve belge düzenini bozan tüm unsurlardan vergi sistemimizin kurtulması gerekmektedir.

Türk vergi sisteminde bir faciaya dönüşen, adı kadar basit olmayan, basit usul kesinlikle kaldırılarak, söz konusu mükellefler gerçek usulde vergilendirilmelidir. Basit usul kayıt dışı ekonomiyi besleyen bir mekanizmaya dönüşmüştür. Basit usul, sahte ve içeriği itibarıyla yanıltıcı belge yığını haline gelmiştir. Bu sistem yürürlüğe girdiğinden beri gelir vergisi mükelleflerinin sayısı azalmakta, basit usul mükelleflerinin sayısı artmaktadır.

2005 yılında 119,2 milyar yeni lira olan toplam verginin 108 milyon YTL'si berber, terzi, bakkal, tuhafiyeci, taksi ve minibüs işleticisi gibi basit usule tabi olan mükelleflerden tahsil edilmiş. Bu tahsilat toplam vergi tahsilatının on binde 9'una tekabül ediyor. Basit Usulde vergilendirilen ortalama mükellef sayısı ise 785.000'dir. Bu durumda kişi başına düşen yıllık vergi 138 YTL, aylık vergi ise 12,50 YTL dir (mukellefgazetesi.com.tr, 05.02.2007).

Çağdaş vergi sistemleri beyan esasına dayanmaktadır. Çünkü beyan esası, verginin ödeme gücüne göre alınmasını sağlayan

ve dolayısıyla vergilemede adalet ilkesinin gerçekleştirilmesinde daha etkin bir yöntemdir. Beyan sistemi genişletilmeli, gelir elde eden ücretli dahil herkes beyanname vermelidir. Ülkemizde yaşayanların sadece yüzde 4,6'sı beyanname vermektedir. Bu da dünya ortalamasının çok altındadır. Ancak beyan sistemi, yeterli ve etkin bir denetim mekanizmasıyla desteklenmediği takdirde kayıt dışı ekonomi ortaya çıkabilmektedir (Sarılı, 2002, 32).

Vergi sistemimizde uygulanan muafiyet ve istisnaların oldukça fazla olması vergi tabanının genişletilmesini engellemekte dolayısıyla kayıt dışı ekonomiye davetiye çıkarmaktadır. Vergi mükellefleri bu muafiyet ve istisna sınırlarını aşmamak için kazançlarının bir kısmını gizleyip beyan etmeyerek kayıt dışı ekonominin büyümesine neden olurlar (Sarılı, 2002, 41).

Bu bağlamda ülkemizde henüz belge ve kayıt denetimi düzeninin tam olarak yerleşmemiş olması ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kayıt dışı ekonominin önlenmesi için belge düzeninin yerleşmesi gerekir. Bu bağlamda hamiline yazılı çek ve senet sistemden kaldırılmalı, nama yazılı belge düzenine geçilmelidir. Nama yazılı belge düzeni hem belge düzeninin yerleşmesi hem de kayıt dışını önlemesi açısından önemlidir.

Sonuç

Kayıt dışı ekonomi, devletin bilgisi dışında gerçekleşen ekonomik faaliyetlerdir. Kayıt dışı olgusu gelişmekte olan ülkeler kadar, gelişmiş olan ülkelerin de en önemli ekonomik problemlerinden birisidir. Kayıt dışı ekonominin gerçek nedeni ülkemizin içinde yaşadığı sosyo-ekonomik yapı ve yapıyı yönetenlerin yürüttükleri ekonomik politikalar. Bu nedenle ülkemizin kayıt dışı ekonomisinin büyüklüğü ve vergi kaçırmanın nedenleri incelendiğinde vergi çeşitliliği ve yüksek vergi oranı temel faktör olduğu görülmektedir.

Toplam ekonominin bir bölümü resmi kayıtlara girmediği sürece, ekonominin gerçek boyutunu ve ekonomik büyüklüklerin durumunu belirlemek mümkün değildir. Kayıt dışı ekonominin en önemli olumsuz etkilerinden birisi, devletin temel

gelir kaynağı olan vergi gelirlerini azaltmasıdır. Kayıt dışılık, kıt olan ekonomik faktörlerin etkin kullanılmasını engellemesi, çalışanların sosyal güvencesini ortadan kaldırması, sosyal adaleti sarsması ve siyasilere yanlış politikalar uygulamasına sebep olması gibi olumsuz sonuçlar da doğurmaktadır. Bu nedenle kayıt dışını önlemeye yönelik çabaların hareket noktası vergi gelirlerini artırmanın yanında haksız rekabetin önüne geçilmesi ve sosyal adaleti sağlanmasıdır.

Kayıt dışı ekonomi büyüdükçe devletin vergi kaynakları da dolaysız vergilerden dolaylı vergilere doğru kaymaktadır. Kayıt dışının önlenmesiyle dolaylı vergiler düşecek, bütçe fazla verecek ve vergi sistemi daha adil hale gelecektir.

Kayıt dışı ekonominin söz konusu olumsuz etkileri yanında olumlu yönlerinin de olduğu belirtilmektedir. Özellikle KOBİ'lere sağladığı vergisel avantajlar ile yatırımlara finansal destek vermek, istihdamın artmasına katkı sağlamak gibi olumlu yönleriyle ekonomiye canlılık getirmekte olduğu söylenmektedir.

Günümüzde dünya ekonomisi hızla küreselleşiyor. Küreselleşme kurumsallaşmayı, oto kontrolü, şeffaf olma gibi olguları beraberinde getiriyor. Pek çok alanda olduğu gibi ticari yaşamda da küresel boyutlu düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemeler kayıt dışı ekonominin kayda alınmasında önemli katkı sağlayacaktır. Basel II, Sarbanes-Oxley Yasası, Yeni 8. AB Direktifi, Uluslararası Muhasebe Standartları, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Uluslararası Denetim Standartları gibi düzenlemeler küresel boyutlu düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler ekonomik yaşamın köşe taşlarını oluşturmaktadır. Söz konusu düzenlemelerin kayıt dışı ekonomi ile mücadele konusunda da olumlu katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

Basel II bankalardan kredi kullanan firmaların risklerine ve verecekleri teminata göre kredi faizlerini belirleyen kriterlerdir. Basel II bilanço şeffaflığını sağlayacak ve kayıt dışının azalması yönünde bir teşvik mekanizması oluşturacaktır. Basel II kriterleri kayıt dışı ekonomiyi otomatik olarak

kayıt altına alacak ve kayıt dışı ekonomi ile mücadelenin baş aktörü olacaktır.

Basit usulde vergilendirme zamanla düzenleme amacından uzaklaşmış sistemin kendisi kayıt dışını kaynağı olmuştur. Basit usul, sahte ve içeriği itibariyle yanıltıcı belge yığını haline gelmiştir. Kayıt dışı ekonomiyi besleyen bir mekanizmaya dönüşmüştür.

Değiştirilen Vergi Usul Kanunu ve Kurumlar Vergisi, Türk Ticaret Kanun Tasarsı gibi düzenlemeler kayıt dışını önlemeye yönelik önemli yasal düzenlemelerdir. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın esası bağımsız denetim ve şeffaflıktır. Tasarı basit usulde kayıt sistemini kaldırılıyor ve her şirketin kendisiyle ilgili lehte ve aleyhte tüm bilgileri yayınlayacağı web sitesi zorunluluğu getiriyor.

TÜRMOB, internet tabanlı merkezi muhasebe yazılımı (LUCA) ile çağımızın hızla gelişen teknolojik koşullarına ve standartlarına uygun vasıflı insan gücünün yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca bilgisayarlı muhasebe programlarında standart, elektronik muhasebe, elektronik denetim, E-Beyanname, Vergi Daireleri Otomasyon Projesi ve Veri Ambarı Projesi gibi düzenlemelerinde kayıt dışını azaltmada katkıları olacaktır. Yine ülkemizde son yıllarda para hareketlerini izlemek suretiyle kayıt dışı faaliyetleri ve kazançları ortaya çıkarmaya yönelik çabalar gözlenmektedir.

Kısaca kayıt dışı ekonomi ile mücadele bir devlet ve millet politikası olması kaçınılmazdır. Oluşturulacak politikalar ile kayıt dışı ekonomiyi önlemede 10-15 yıllık bir hedef koyulması ve bu sürecin sonunda kayıtlı ekonomide AB seviyesine gelmesi amaçlanmalıdır.

Kaynakça

- Akburak, Y. ve Tahtakılıç, A.K. (2003). "Kayıtdışı ekonomi üzerine düşünceler" **Banka-Maliye ve Ekonomi Yorumları Dergisi**.40 (2003).
- Altuğ, Osman (1994). **Kayıtdışı Ekonomi**, Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul: 1994.
- Sarılı, Mustafa Ali (2002). "Türkiye'de kayıt dışı ekonominin boyutları, nedenleri, etkileri ve kayıtlı hale getirilmesi için alınması gereken tedbirler" **Vergi Sorunları**.167, Ağustos (2002).
- Arıkan, Yahya (2006). **Mali Çözüm**.74: Ocak - Şubat Mart 2006.

Arıkan,Yahya (2006). "Muhasebe meslek mensuplarının vergi uygulamalarındaki sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz" **Mali Çözüm** 75.Nisan-Mayıs 2006.

Ata, H. Ali ve Uğurlu, Mustafa (2006). "Küresel rekabet ortamında Basel II'nin KOBİ'lere etkilerinin analizi" **5.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi**, 15-17 Haziran 2006.

Bağdınlı, Halil (2006). "Kayıtdışı ekonomi ile mücadele edilmeli mi?" **Dünya**, 26.01.2006.

Baş, Seyit ve Akay, Ahmet Yusuf (1998). **Vergi Kanunlarında 4369 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

Cagan, P. (1958). "The demand for currency relative to the total money supply" **Journal of Political Economy**. Chicago, 66 (August 1958).

Doyrangöl, Nuran Cömert ve Saltoğlu, Müge (2006). "Muhasebeci gözüyle Basel II" **Mali Çözüm** (Özel Sayı), Kasım 2006.

Gümüş, Erhan (2005). "Defter, kayıt ve belgeler çerçevesinde yapılan vergi denetiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri" **Vergi Dünyası**. 287, Temmuz 2005.

İşık, Nihat ve Acar, Mustafa (2003). "Kayıtdışı ekonomi ölçme yöntemleri" Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 21, Temmuz-Aralık 2003.

Karabacak, Yakup (2005). "Vergi kaçakçılığının nedenleri: Arz ve talep yanı" **Vergi Dünyası**.287. Temmuz 2005,

Karabıyık, Lale ve Anbar, Adem (2006). "Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere olası etkileri" **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ekim 2006.

Kaya, Hüseyin (2006). Basel II Süreci Fırsat mı? [www.alihsanbayir.com/Discussions.asp? forum, 23.02.2006](http://www.alihsanbayir.com/Discussions.asp?forum,23.02.2006).

Kızılot, Şükrü ve Çomaklı Ş. Ertan (2004). **Vergi Kayıp ve Kaçaklarının ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi ve Mevzuat Açısından İncelenmesi**, XIX. Türkiye Maliye Sempozyumu, Basılmamış Tebliğ, 2004.

Meriç, Metin (2002). **Vergi Denetimi**, İzmir: İlke Ofset.

Ozkan, Atilla (2007). "Basit Usulde ticari kazancın tespiti ve 2006 yılı kazançlarının beyanı" **Yaklaşım**.170, 2007.

Richardson, Grant (2006), "Determinants of tax evasion: a cross-country investigation", **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation** . 15, 2006.

Sarılı, Mustafa Ali (2002). "Türkiye'de kayıt dışı ekonominin boyutları, nedenleri, etkileri ve alınması gereken tedbirler" **Bankacılık Dergisi**. 41, 2002.

Seviğ, Veysi (2006). "Yeni TTK Tasarısı'nın kayıtdışı önleme özelliği" **Dünya**, 02.05.2006.

Seviğ, Veysi (2006). "Kayıtdışılık üstüne" **Dünya**, 05.06.2006.

Seviğ, Veysi (2006). "Türkiye'de kayıtdışılık önlenebilir mi?" **Dünya**, 18.04.2006.

Seviğ, Veysi (2005). "İnternet ortamında yapılan bazı işler kayıtdışı" **Dünya**, 05.10.2005.

Şeker, Murat (2006). "Kayıt dışı ekonominin tahmini Türkiye örneği - I" **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. 217, Mayıs 2006.

Tanzi, Vito (2001). "Globalization and the work of fiscal termittes", **Finance & Development**. 38, No: 1, Martch 2001.

Tuncer, Selahattin (2006). "Kayıtdışı ekonomi ile mücadelede yeni çalışmalar" **Yaklaşım**. 163, Temmuz (2006).

Tunçaçıl, Ali İhsan (2006). "Kayıtdışı ekonomi ile mücadele kapsamında tevsik zorunluluğu" **Yaklaşım**.166, Ekim 2006.

Yılmaz, Akgün Gülay (2006). **Kayıt dışı ekonomi ve çözüm yolları**. İSMMMÖ.